

SERDÜLŐKORÚ TANULÓK ERKÖLCSI ÍTÉLETEI ÉS MAGATARTÁSA

DOMBI ALICE

Az erkölcsi nevelés hatékonyságának, tudatosságának és tervszerűségének fokozásához szükséges, hogy a gyermek erkölcsi arculatának összetevőit, az erkölcsi tudatnak a magatartásra gyakorolt hatását minél teljesebben megismerjük. Ennek a területnek egyik részkérdése az erkölcsi ítéletek és magatartás összefüggése, amely a jelen tanulmány tárgya.

I. A tudatosítás szerepe az erkölcsi ítéletek kialakításában és a magatartás szabályozásában

A serdülőkorú tanulók személyiségének alakítása szempontjából nagy jelentőségű az erkölcsi neveltségi szint feltárása. Az elért eredmény szint magában foglalja a további fejlődés soktényezős, variációs lehetőségeit, a következő, magasabb szintre jutás feltételeit. Az erkölcsi neveltség vizsgálata során feltárul az összefüggés az erkölcsi szemlélet és a személyiség általános alkata, belső fejlődése között.

A nevelőhatások helyes tervezésének fontos feltétele a gyermek erkölcsi értékrendszerének ismerete. Az erkölcsileg teljes személyiség kialakulása függ azon kapcsolatok és viszonyok jellegétől, amelyek az ember tevékenységét jellemzik. E tevékenység során elsajátítja a társadalmi szokásokat, megismeri a hagyományokat, eszményeket, alapelveket, értékrendet.

Az erkölcsi normák ismerete, az érzelmi átélés, a meggyőződés, az erkölcsi ítéletek, a megfelelő magatartásformák jelentik a személyiség erkölcsiségét, amelyet különböző hatások együttese befolyásol. A pszichikum fejlődése és az erkölcsi tudat kialakulása egymással kölcsönhatásban van. BÁBOSIK (1975) szerint „az erkölcsi tudatosítás alapvetően úgy befolyásolja a magatartás minőségét, hogy a társadalmi elvárásokat erkölcsi szükségletté alakítja, s ezeket a személyiség többi szükségletével alkotott hierarchizált struktúrában megerősítve, nekik domináns szerepet biztosít.”

A szakirodalom felhívja a figyelmet arra, hogy szükséges feltárni, hogy a gyermek tudatában milyen tartalommal szerepelnek az egyes erkölcsi fogalmak, milyen az erkölcsi fejlettségi szint, hogyan érvényesül a tudatosság magatartást szabályozó szerepe. Ezen problémakörök feltárását szolgálják CSER J., (1961) MAJZIK L-NÉ (1969), NAGY J-NÉ (1970), BÍRÓ K. (1976), BÁBOSIK I. (1975), SEBENYI P-NÉ (1976) vizsgálatai.

A vizsgálatok a következőkre mutattak rá. Az erkölcsi nevelés nem nélkülözheti a helyes erkölcsi fogalmak ismertetését, hiszen a szoktatással elért erkölcsi magatartást az arra alkalmas korban tudatosítani kell. Ugyanakkor az erkölcsi fogalmak helyes ismerete nem mindig jár együtt helyes erkölcsi ítélettel, erkölcsileg helyes magatartással. KELEMEN (1963) szerint az erkölcsi nevelés folyamatában vannak olyan objektív nehézségek, amelyek figyelmen kívül nem hagyhatók. Véleménye szerint a serdülők erkölcsi ítéletei sok tekintetben csak a tulajdonság, cselekvés felszíni jezeit

veszik figyelembe, valóságos erkölcsi arcukat felülmúlja erkölcsi fogalmai, ítéleteik fejlettségét. Ugyanakkor azt is szem előtt kell tartani, hogy ugyanazon erkölcsi ítélet a tanulóknál számtalan különböző motívumot, élményt, világnézeti attitűdöt takarhat.

RUBINSTEIN (1964) az ítéletet a cselekedetek fontos meghatározójának tekinti. A fogalom központi jelentőségét elismeri, s azt a lényegismerettel hozza kapcsolatba.

A magatartás erkölcsi orientáltsága és az erkölcsi tudatosság színvonalának összefüggése kapcsán felmerül az erkölcsi szükségletek megszilárdításának, tartós dominanciájuk biztosításának kérdése.

A nemzetközi kutatások eredményei azt igazolják, hogy a személyiség szükségleteinek hierarchiája kialakítható, s ennek eredménye a személyiség erkölcsi orientáltsága. A személyiség erkölcsi szilárdságának konkrét kifejeződése a magatartás szilárdsága. Ezek alapján következtethetünk az erkölcsi tudatosítás személyiség és jellemformáló szerepére, és a magatartásra gyakorolt hatására. Ha kialakulnak a domináló magatartási motívumok, ezek tulajdonképpen a személyiség irányultságát adják. Ez jelenti a személyiség aktivitását, célratörését.

Az ember, mint személyiség, értékhordozóvá válása az értékek elsajátításának folyamatában igen fontos szerepet játszik. Az egyén és a környezet viszonyában interakciók következtében kap képet saját viselkedésmódja, teljesítményei keltette hatásról. A környezet elmarasztalása vagy elismerése alapján tudomást szerez magatartása elítéltségéről, vagy pozitívan értékeltségéről.

MURÁNYI (1974) szerint az iskolai értékorientálás fontos területe a tudás, mint az önmegvalósítás eszközének megszerzése mellett az erkölcsi normák értéktartalmának tudatosítása és a hozzájuk való pozitív viszonyulás kialakítása. Ez azt jelenti, hogy az erkölcsileg értékes tulajdonságok elismertetése és az ezzel ellentétes tulajdonságok elítéltetése, azaz a megfelelő erkölcsi ítéletek kialakítása a feladat. Mindennek pedig az a célja, hogy az erkölcsileg értékes cselekvés valósuljon meg a döntési szituációkban.

BOLDÜREV (1967) szerint a meggyőzés, gyakoroltatás célja „megteremteni az útmutatás és cselekvés, az eszmék és a gyakorlat, a gondolkodás és a tett egységét.”

II. Ítéletalkotás, viselkedésforma-választás erkölcsi probléma-szituációban

A tanulók erkölcsi nevelésének feladatait és tartalmát a gyermekek életkori sajátosságait figyelembe véve kell kifejteni és konkretizálni. Iskolai tanulmányaik során a felnövő nemzedékek számos fejlődési fokon mennek keresztül. A magatartási szabályokra vonatkozó kezdetleges képzetekről áttérnek az erkölcsi fogalmak elsajátítására, azaz az elemi magatartási készségekből alakulnak a maradandó magatartási szokások.

Vizsgálataimat 12—14 éves korú tanulók körében végeztem, mivel az erkölcsi tudatosulás személyiségformáló és magatartásszabályozó szerepe e korban ugrás-szerűen megnő, és megnyilvánul az ítéletek és magatartás szilárdságában.

A vizsgálatok eredményeként adatokat vártam arra vonatkozóan, hogy milyen az ilyen korú tanulók erkölcsi neveltségi szintje az erkölcsi ítéletek és magatartás vonatkozásában.* Ezen adatok tájékoztatnak a követelmények realitásáról, teljesíthetőségéről.

* Vizsgálatomat Szegeden a Rózsa Ferenc sugárúti Ált. Iskola, a Békési 3. sz. Ált. Iskola és a Deszki Ált. Iskola 7., 8. osztályaiban végeztem 1976/77. és 1977/78. tanévben. A vizsgálatban 367 tanuló (209 fiú és 158 lány) vett részt.

A 7., 8. osztályos gyermekek erkölcsi ítéletei, megnyilvánulásai rávilágítanak arra, hogy az erkölcsi követelmények megfogalmazása megfelelő szintű-e, a megértés milyen fokú, s a társadalmi preferenciák elfogadására irányuló belső viszony, érték-attitűd milyen reagálási, cselekvési készséget idéz elő.

A személyiség formálásának igen fontos módszere a tanulók bevonása problémahelyzetekbe. Ha a személyiség problémahelyzetbe kerül, ez arra készteti, hogy fel-elevenítse az előzőleg elsajátított erkölcsi ismereteit, s annak megfelelően cselekedjen. Az ilyen folyamat lefolyása a tanulók erkölcsi gondolkodásának fejlettségétől, érzelmeitől, akarataerejétől függ. Ha ezek nincsenek megfelelő összhangban, akkor esetleg az erkölcsileg értékes cselekvés helyett helytelen válaszreakció következik be.

E módszer alkalmas a gyermeki ítélőképesség elemzésére, illetve más módszerekkel kombinálva az erkölcsi orientáltságot kifejező magatartásformák vizsgálatára. Előnye, hogy a gyermeket leköti, a magatartásformát előidéző állásfoglalásra bírja, ítéletalkotásra készteti.* Alkalmazásának egyik feltétele az, hogy a történet ne legyen túl hosszú, bonyolult, mert ez az emlékezetet túlzottan igénybe veszi, ahogy BÁBOSIK I. (1966) írja: „az emlékezetre olyan terheket ró, amely gátolja a meglevő erkölcsi ismeretek mozgósítását, s így alacsonyabb színvonalú ítéletet kapunk, mint amire a gyermek valójában képes.”

Az erkölcsi szituációk megítélése, a feladatok megoldásának logikus menete az értelmi szintről, az absztraháló képességről, a cselekvőkészségről tanúskodik. A gyermekben fel kell kelteni a dolgok igazi okának kutatási vágyát. Ennek útja „az önálló megfigyelés, tapasztalatszerzés, az önálló elemzés, a szilárd, hézagtalan következtetés, a logikus gondolkodás képességének nevelése.” (ÁGOSTON, 1969.)

A tanulók életének két tipikusnak mondható területén két probléma-szituáció segítségével vizsgáltam az adott helyzetben lehetséges magatartási tendenciákat. Amíg az első történet egységes egészként az ítéletalkotást, addig a második a történet befejezését kívánta. Ezzel a tudatosságról, a meglevő erkölcsi ismeretekre épülő ítélőképességről — amely utal a magatartás erkölcsi orientáltságára — kívántam képet kapni.

A tanulók magatartásának sajátosságai a konfliktusos szituációkban nemcsak feltárják a tanulók viszonyát a történetekhez, hanem megmutatják cselekedeteik érzelmi színezetét is. A válaszadónak megvan a lehetősége arra, hogy miután felmérte a konfliktushelyzetet, megfogalmazza véleményét, vagy kiválassza azt a magatartásmódot, amely megfelel saját motiváció-struktúrájának.

A tanulók számára életkoruknak megfelelő problémahelyzetet szerkesztettem, amely a következő összetevőkre bontható.

Három barát közül az egyik a vállalt feladatot teljesítette.

(Jóska),

a másik tőle független okok miatt a munka ideiglenes beszüntetésére kényszerült,

(Pista)

a harmadik az utolsó napon távol maradt a munkától. (Péter)

A történetről írt véleménynyilvánítások tartalmilag a következő csoportokra oszthatók:

1. Erkölcsi értékelés, a fizetség elosztása
2. Csak a fizetség elosztása
3. Kiindulás a fizetség elosztásából, némi magatartásra vonatkozó megjegyzés
4. Csak erkölcsi értékelés

* A leggyakrabban alkalmazott vizsgálati módszerek e téren: kép-próbák, eszményképek, morális konfliktusok, morális rangsorolás, értelmezés (közmondás, mese), norma, esetelemző vita, mondásválasztás, morális konfliktus indokollással.

5. A tények száraz közlése értékelő megnyilatkozás nélkül

6. Nem válaszolt, nem értékelt

A megnyilatkozások a tulajdonságok, magatartásformák erkölcsileg megalapozott választását tükrözik.

1. sz. táblázat

A TÖRTÉNETRŐL ALKOTOTT VÉLEMÉNYEK %-OS MEGOSZLÁSA
A HÁROM ISKOLÁBAN

Ssz	A iskola %	B iskola %	C iskola %	Összes %
1.	64	59	56	60
2.	10	24	19	18
3.	11	10	12	11
4.	11	5	3	6
5.	—	—	9	3
6.	4	2	1	2
				100

A sorszám a vélemények fentebb feltüntetett tartalmi összetevőit helyettesíti.

A táblázat %-os adatai mutatják, hogy a tanulók 60%-a teljes választ adott, azaz erkölcsileg értékelte a három fiú magatartását, és a fizetség elosztásáról is szólt. Előfordult azonban, hogy a fizetség elosztása került a tanulók gondolkodásának középpontjába. (21%) Erkölcsileg ez nem értékelhető, illetve nem teljes értékű válasz, bár közvetve utal a három fiú magatartásának elbírálására, amennyiben a pénznek a végzett munka alapján történő elosztását fogalmazzzák meg.

Az adatok igazolására idézek néhány véleményt: „Csak Péterről írok, mert az ő magatartása felháborító. Cserben hagyta társait akkor, amikor a legnagyobb szükség lett volna rá. Eljárásáért szigorúan megbüntetném.” (C. L. 7.)*

A válaszok egy része a három barát magatartásának együttes értékeléséből indult ki, azaz értékelték a segítőkészséget, a közös elhatározást. „Ha a három barát megfogadta, hogy hat napig dolgoznak, akkor Jóska volt az, aki a fogadását híven teljesítette, ő rendes kötelességtudó gyerek. Szerintem Pistára is ugyanaz mondható el, hiszen nem tehet róla, hogy beteg lett. Péter viszont szószegő.” (A. L. 7.)

A tanulók egy része tulajdonságok sorozatát említette Jóska magatartásával kapcsolatban, ezzel is példáját adva erkölcsi érzékenységüknek. „Jóska szorgalmas, kitartó, kötelességtudó gyerek, munkája és magatartása dicséretet érdemel.” (C.F. 7.)

Ha a vélemények összességét nézzük, Péter magatartásának bírálata áll a középpontban. Nemcsak pénzbőlileg akarják sújtani, hanem erkölcsi megrovással is kifejezik rosszallásukat eljárása miatt. Határozott erkölcsi állásfoglalás található a következő véleményben. A beleélés olyan esete ez, ahol a tanuló a bírált viselkedésformával szemben ellenérzését saját magatartásával — mint követendő példával — próbálja feloldani. „Ha elhatározták, hogy együtt dolgoznak, akkor Péter nagyon rosszul cselekedett. Én nem tettem volna.” (B. L. 7.)

A nevelési hatások akkor érvényesülnek igazán, ha a gyermek közvetlenül részt vesz a közösség életével kapcsolatos kérdések megoldásában. A közösségi érték-

* A továbbiakban a tanulók véleményeinek közlésekor a következő jelöléseket alkalmazom. Iskolák: A=Deszk, B=Békés, C=Szeged. A tanuló neve: L=lány, F=fiú. osztály: 7., 8.

orientálás — mint a nevelési cél megvalósítását elősegítő módszer —, az erkölcsi ítéletekben megnyilvánuló cselekvési készenlétet előidéző értékorientációkban jut kifejezésre.

A második problémahelyzet exponálásával a serdülőkorú tanulók viselkedésforma-választását kutattam. A történet tartalmilag a következő jegyekre bontható. Probléma: a közösség készítette dokumentum eltűnt.

Következmény: veszélybe került a kilátásba helyezett jutalom, kárba veszett a sok munka.

Feltevés: a történetet olvasó tanuló rádöbben, hogy a barátja a tettes.

Megoldás: mit tennének a tanulók ennek a titoknak a birtokában?

Az erkölcsi fogalmak, normák tudatosítását szolgálta a gyermekek életéből vett történet. Ez feltételezi az alapos fogalmi és normaismeretet, amely nélkül az erkölcsi ítéletképeség, a morális gondolkodás és a cselekvőképesség magas színvonala elérhetetlen.

A három iskola tanulói válaszainak tartalmi elemzésekor három csoportot állítottam össze. A véleménynyilvánítási csoportokat közös alaptevékenységből kiindulva határoztam meg. A hasonló jelentésű véleményformák csoportjai a következők.

- I. 1. A tettet elítéli, de nem tesz semmit.
2. A tettet elítéli, de titokban tartja.
- II. 3. Helyre akarja hozni a dolgot, erkölcsi ítéletet nem mond.
4. Helyre akarja hozni a dolgot, erkölcsileg elítéli, felelősségre vonja barátját.
5. Helyre akarja hozni a dolgot, külső segítséget vesz igénybe.
6. Helyre akarja hozni a dolgot, segítséget nyújt hozzá.
- III. 7. Helytelen eljárásának beláttatása, a hiba helyrehozására ösztönzés.
8. Helytelen eljárásának beláttatása, felelősségvállalásra ösztönzés.
9. Helytelen eljárásának beláttatása, felelősségvállalásra ösztönzés bocsánatkéréssel.

2. sz. táblázat

A VÉLEMÉNYFORMÁK %-OS MEGOSZLÁSA A HÁROM ISKOLÁBAN

Vélemény- formák	A iskolák %	B iskolák %	C iskolák %	Összes
I.	4	4	11	6
II.	44	59	43	49
III.	48	26	40	38
				93

A tanulók 7%-a értékelhetetlen, téves, illetve az előbbi csoportokba be nem sorolható ítéletet fogalmazott meg. Részletesen nyilatkoznak a problémáról, miközben döntenek egyik vagy másik magatartási forma mellett. A válaszok többsége cselekvéssort fogalmaz meg, azaz a tanulók eljárásának módozatait, egymásutánját változtató formában adják. Ennek illusztrálására szolgál az alábbi példa. „Szólnék neki, hogy nézd láttam nálad a naplót. Feltenném neki azt a kérdést, hogy került hozzád? Aztán, ha úgy, hogy neki még nincs kész, akkor visszatennék, hogy senki se lássa meg, mert biztos, hogy leszidnák. Majd elbeszélgetnék vele.” (C. F. 8.)

Kétváltozatos válaszok is előfordulnak szép számban. Ezekben az esetekben az elsődleges és másodlagos cselekvés lényeges eljárásbeli különbsége abban nyilvánul meg, hogy a válaszok első felében a meggyőzés, rábeszélés, beláttatás, a második

felében pedig a kollektív fellépés, nyilvános megszegényítés, a válaszadó önálló akciója, a tanár, óravezető szerepe vagy valamilyen büntetés szerepel. „Először a barátommal beszélnek, hogy jobb belátásra bírjam. Adja vissza a naplót, ugyanolyan észrevétlenül, mint ahogyan elvette. Ha nem teszi meg, akkor elvenném tőle a naplót, és visszaadnám az órnek. Szólnék az osztályfőnöknek is.” (B. F. 8.)

A 2. sz. táblázat adatai közül a *Helyre akarja hozni a dolgot* kezdetű szerepel legnagyobb %-os arányban. (49 %) „Szólnék a barátomnak, hogy adja vissza a naplót, mert rajta múlik az órs sorsa. Ha nem adja vissza, akkor az ő lelkiismerete rossz lesz.” (C. L. 8.)

A *Helytelen eljárásának beláttatása* kezdetű válaszok az összválasz 38 %-át adják. Az e csoportba tartozók az erkölcsi ráhatások alkalmazásával igyekeznek a megtévedt társat helyes útra terelni, miként az alábbi idézet mutatja. „Én először barátságosan elbeszélgetnék vele, és szóba hoznám a naplót. Majd megmondanám neki, hogy nem helyesen cselekedett és megkérném arra, hogy adja vissza, mert amit tetünk azt nyíltan vállalni kell.” (A. L. 7.)

Az erkölcsi arculat kialakításában központi és döntő szerepet játszik a diákközösség változatos tevékenysége, az erkölcsös magatartás gyakorlatának megszerzése különböző konkrét helyzetekben. Ha alkalmat teremtünk arra, hogy az elmélet és gyakorlat összefonódjon, akkor a közösségi motívumok — a közösség érdeke, célja, hatása — a különböző probléma-szituációkban is előtérbe kerülnek. „Megmondanám a barátomnak, hogy amit tett, az egész órs kárára tette. Mivel a barátomról van szó, és nem vagyok árulkodó, nem én szólok a többieknek. Ő vállalja a felelősséget, amíg nem késő.” (B. L. 8.)

A példatörténetben szereplő magatartásforma helyes megítélése és a legoptimálisabb megoldási mód kiválasztása ötvöződik a válaszban.

Az önálló erkölcsi mérlegelés, a felelősséggel való döntés képességének kialakítása pszichikai alapokon nyugvó bonyolult pedagógiai feladat. Ez feltételezi az erkölcsi tapasztalatok olyan tudatos feldolgozását, amelynek során fejlődik a tanulók ítéltő, elemző képessége, erkölcsi problémamegoldó gondolkodása.

Jelen tanulmány — mely egy nagyobb munka része —, nem terjed ki a teljes vizsgálati anyag ismertetésére, csupán az adott problémakör néhány kérdésére érinti az erkölcsi ítéletek és magatartás vonatkozásában. Ennek további feltárása módszerek kombinációja segítségével valószínűsíthető meg.

A vizsgálat adatai azt igazolják, hogy a 12—14 éves tanulók helyes erkölcsi ítéletei, magatartási tendenciái céltudatos munkával, a jellembeli és akarati tulajdonságok fejlesztésével megszilárdíthatók. Ebben nagy szerepe van az osztályfőnöknek, nevelői munkának is.

Összegezőként megállapítható, hogy a szituációkba való beleélés, az azonosulás a vizsgált osztályok tanulóinál megfigyelhető. Az erkölcsileg helyes ítélet, döntés alapja a meggyőződés, bizonyos esetekben viszont a szokás vagy a pillanatnyi hatások. Az erkölcsi szituációkban való megnyilatkozás utal a konkrét helyzetekben kialakuló válaszreakciókra. Az értékes cselekvésre való hajlandóság kitartást, állhatatosságot igényel. Ha ez akarati tényezőkkel társul, akkor valóban létrejön a társadalmilag értékes cselekvés, aminek sikeres végrehajtása elősegíti a további helyes értékorientációk kialakulását.

IRODALOM

- ÁGOSTON GY., 1969. A kommunista erkölcs tartalma és az erkölcsi nevelés feladatai. Tankönyvkiadó, Budapest, 218 l.
- BÁBOSIK I., 1975. Az erkölcsi tudatosság szerepe a magatartás szabályozásában. Akadémiai Kiadó, Budapest, 235 l.

- BÁBOSIK I., 1976. Az erkölcsi irányultság és a magatartás összefüggéseinek vizsgálata. Magyar Pedagógia 4. 358—370 l.
- BÍRÓ K., 1976. Erkölcsi tudatossági szintvizsgálatok. Akadémiai Kiadó, Budapest 233 l.
- BOLDÜREV, I., 1967. Az erkölcsi nevelés alapvető tartalmi és módszertani kérdései. OPKM Dokumentáció.
- CSER J., 1962. Erkölcsi meghatározások megértése 10—18 éves korban. Pszichológiai Tanulmányok, IV. 99—119 l.
- DURÓ L., 1970. A pszichológiai, pedagógiai kísérlet metodológiai jelentősége a személyiség erkölcsi fejlődésének vizsgálatában. Pszichológiai Tanulmányok, XII. 185—199 l.
- DURÓ L., 1967. Az életkori sajátosságok figyelembe vételének néhány neveléslélektani problémája. Pszichológiai Tanulmányok, X. 351—355. l.
- DRAGUNOVA, T. V., 1972. A serdülő pszichológiai sajátosságai. Szovjetszkaja Pedagógika 8. 79—93 l.
- GERÉB GY., 1970. Az iskola pszichés klímájáról. Tankönyvkiadó, Budapest, 90 l.
- KELEMEN L., 1963. Fejlődéslélektan. Tankönyvkiadó, Budapest, 111 l.
- MAJZIK L.-NÉ, 1969. Nevelési eredményvizsgálat 10 éves tanulók erkölcsi ítélőképességének köréből. Pedagógiai Szemle 9. 777—791 l.
- MURÁNYI M., 1974. Az értékorientációk fejlesztése. Tankönyvkiadó, Budapest, 118 l.
- NAGY J.-NÉ, Követelmények és eredmények az erkölcsi nevelésben. 14 éves tanulók erkölcsi ítéleteinek vizsgálata. Budapest, 1970.
- RUBINSTEIN, SZ. L. 1964. Az általános pszichológia alapjai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1103 l.
- SZEBENYI P.-NÉ, 1976. A morális tudatosság és értékrendszer problémái. Akadémiai Kiadó, Budapest, 290 l.
- VIER, W., 1963. Az erkölcsi ítéletek lélektani elemzése. OPKM Dokumentáció.

MORALISCHE URTEILE UND VERHALTEN HERANWACHSENDE SCHÜLER IN DER PUBERTÄT

ALICE DOMBI

Zur Steigerung der Effektivität, der Bewusstheit und Planmässigkeit der moralischen (sittlichen) Erziehung ist es erforderlich, mit den Komponenten des moralischen Gesichts des Kindes, mit dem vom moralischen Bewusstsein auf das Verhalten entfalteten Einfluss, möglichst vollkommen vertraut zusein, sie möglichst weitgehend kennenzulernen.—

Die Untersuchungen des Verfassers dienen der Erschliessung der moralischen Urteile 12—14-jähriger Grundhüler und der in diesen zum Ausdruck kommenden Verhaltenstendenzen. Die Meinungsäusserungen der Kinder, das auf der sittlichen Begriffskennntnis basierende moralische Denken, die Urteilsbildung machen darauf aufmerksam, dass unter Berücksichtigung pädagogischer und psychologischer Faktoren Sorge für die Herausbildung einer bewussten Moralität sozialistischen Inhalts getragen werden muss.

МОРАЛЬНЫЕ СУЖДЕНИЯ И ПОВЕДЕНИЕ УЧЕНИКОВ ПОДРОСТКОВОГО ВОЗРАСТА

АЛИЦЕ ДОМБИ

Для повышения эффективности, сознательности и плановости морального воспитания необходимо основательно ознакомиться с составными элементами морального облика ребёнка и влиянием морального сознания на поведение.

Эксперименты автора служат для раскрытия моральных суждений и выражающихся в них тенденций поведения. Высказывания ребенка, моральное мышление, суждение, основанное на знании моральных понятий, обращают внимание на то, что при формировании социалистической морали необходимо принять во внимание как педагогические, так и психологические факторы.